

XAVIER VIDAL

**SET
BAILES
EN
LA NIT**

Columna

XAVIER VIDAL
SET BALES
EN LA NIT

COL·LECCIÓ CLÀSSICA
PRIMERA EDICIÓ: OCTUBRE DEL 2025
© XAVIER VIDAL ALEMANY, 2025
© COLUMNA EDICIONS, LLIBRES I COMUNICACIÓ, S.A.U.
AV. DIAGONAL, 662-664 - 08034 BARCELONA
ISBN: 978-84-664-3429-4
DIPÒSIT LEGAL: B. 14.039-2025
FOTOCOMPOSICIÓ: GRUP62
IMPRÈS A CATALUNYA - PRINTED IN CATALONIA

www.columnaedicions.cat

La lectura obre horitzons, iguala oportunitats i construeix una societat millor. La propietat intel·lectual és clau en la creació de continguts culturals perquè sosté l'ecosistema de qui escriu i de les nostres llibreries. En comprar aquest llibre contribuïu a mantenir aquest ecosistema viu i en creixement. A Grup62 agraïm que ens ajudeu a donar suport així a l'autonomia creativa d'autores i autors perquè puguin continuar desenvolupant la seva funció.

Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra. Podeu contactar amb CEDRO a través del web www.conlicencia.com o per telèfon al 91 702 19 70 / 93 272 04 47.

Queden expressament prohibits l'ús o la reproducció d'aquest llibre o de qualsevol de les seves parts amb el propòsit d'entrenar o alimentar sistemes o tecnologies d'intel·ligència artificial.

I

14 DE NOVEMBRE DE 1938

M'esgarrafa el que s'acosta. Gust de sang. Olor de pólvora. Soroll de bombes. Fum que en- cega. El tacte suat del gallet. Adrenalina i odi. El pes del fang a les botes. La por a morir; l'impuls de matar. Això és la guerra, oi? Estic segur que cauré quan el sol estigui prou alt. Tenen més bombes, més bales, més homes, més baionetes. Més fúria. Ja ho has vist tots aquests mesos. No m'espanta la mort. L'he vista de ben a prop. Tan sols em fa malícia marxar sense haver dit el que sé. No vull que tot el que vaig viure al costat d'aquell líder de les cames mortes i els ulls vius es perdi amb mi quan les bales em travessin o una bomba m'esventri. No exagero, tu ho saps molt bé, que passarà.

No podem guanyar.

Que de mi, l'Andrés Rodríguez, l'home que seguia el Layret allà on anés, que l'ajudava a vestir-se, que l'admirava i l'estimava només en quedi un bassal de sang, ho assumeixo. Però que amb mi també s'esvaeixi la memò-

ria d'aquells dies que ho van canviar tot, no ho puc admetre. Necessito explicar-ho, perquè algun dia tothom sàpiga com va anar de veritat. Tenim temps fins que es faci de dia. Les nits de novembre són llargues. Abans que la terra blanquinosa d'aquesta trinxera que té nom de pleta, La Fatarella, quedi tota vermella, t'ho vull explicar tot. Fa de mal morir en un lloc tan bonic, la serra de Cavalls, no creus? Tu la coneixes de sobres, la bellesa d'aquestes muntanyes, perquè vas viure aquí, entre Corbera i Riba-roja d'Ebre, abans d'anar-te'n a estudiar a Barcelona. Recordo que m'ho vas explicar el dia que ens vam conèixer al campament, quan em vas curar aquella ferida de metralla a la cama.

Mai no me'l vaig mirar com un tolit, el Layret. No, menteixo. La primera vegada que el vaig veure pujant les escales de l'Ajuntament, amb la sòlida inestabilitat que li donaven les crosses, sí que li vaig tenir llàstima. Però es va acabar aviat, la compassió, de seguida que es va aixecar en el ple del consistori, la barba espessa, els braços com cimals, la determinació d'un bou. Vaig entendre aleshores que no mereixia compassió ni pena. Només admiració. També podia fer por, si estaves entre els qui ell assenyala amb el dit de la mà dreta. Mai no va agafar una arma, però posava pólvora, foc i plom en cada paraula i cada consigna. Et deus preguntar per què li tinc tanta devoció. Hi ha coses que no es poden contar, que només es poden viure. Però jo miraré d'explicar-t'ho. El Layret es feia de voler, de seguir i, més que res, de respectar. Gairebé deu anys, vaig estar al seu costat. Per a tot el que va necessitar. Jo feia de guàrdia per a l'Ajuntament i la feina era avorrida fins que em van assignar ajudar el Layret en les visites que havia de fer als barris. Era regidor d'Hisenda, saps?, i des d'allà ho va canviar tot

com es capgira un mitjó. El Layret anava a contracorrent, era digne i portava sempre la raó a la boca. I els anys vint a Barcelona no eren temps de raó, sinó de raons. Els carrers estaven plens de canons fumejants i de plom que s'encastava a les parets o al terra després d'haver travessat cames, o braços, o caps. Com aquest fusell que ara tinc a la mà, el plom era l'única raó que manava a la ciutat.

El dia abans que morís, el 29 de novembre de 1920, el vaig acompanyar a la Model, com cada dia en aquella última setmana. El Martínez Anido, acabat de nomenar governador civil de Barcelona, havia fet detenir una quarantena de sindicalistes i polítics. I sense imputar-los cap delictes, no et pensis. L'Anido et deu sonar per haver estat ministre espanyol, perquè després de marxar de Catalunya ho va ser de Governació, de la Guerra, d'Ordre Públic i, fins i tot, vicepresident del govern espanyol. Sí, té una bona carrera, aquell salvatge, però abans de tot això havia repartit a tort i a dret per Barcelona. Primer, com a governador militar; després, com a governador civil. I gaudia fent-ho. Des de l'any 19 estàvem en estat de guerra a la ciutat. Ets jove, però segur que has sentit a parlar de la vaga de La Canadenca. Els mateixos que van fer el locaut després d'aquelles protestes són els qui ens han portat fins aquí. Gràcies a aquell sacrifici avui els treballadors fan només vuit hores diàries a les fàbriques.

El Martínez Anido i el Milans del Bosch, que manava a l'exèrcit, van saltar-se els acords d'alliberar els sindicalistes de la presó. I van tornar les vagues, és clar. Com no havien de fer vaga els pobres obrers, si els volien aixecar la camisa? Amb les mobilitzacions van decretar l'estat de guerra, i tots els drets, a mar. Així podien detenir qui

volien i tenir-lo a la garjola tant de temps com volien. Sense acusacions ni judicis.

Entre els que l'Anido havia fet detenir hi havia dos dels millors amics del Layret: el Lluís Companys, sí, sí, el Companys, en aquella època tan sols se'l coneixia per ser regidor a l'Ajuntament i per la seva feina al diari *La Lucha*, i també el Noi del Sucre. Quantes vegades havia acompanyat el Layret a sopar, beure i parlar de política al pis de Sepúlveda del «pajarito»! Al Companys no li agradava aquell malnom, però el Seguí, el Layret i els altres l'hi deien per fer-lo enrabiàr.

Vam agafar el tramvia 52. Havia nevat a Barcelona feia poc i el fred t'encongia els ossos. La neu havia sobreviscut unes hores a terra i l'únic rastre que en quedava era l'aire gèlid. Pujàvem molt sovint en aquell tròlei que sempre anava atapeït. Era ple de treballadors que marxaven en direcció a Hostafrancs, les Corts o Montjuïc. Però també de personatges als quals no podies perdre d'ull. Estrangers que fugien de les guerres de Sud-amèrica, sobretot francesos; gent de fora que feien d'espies a Barcelona, bé per als aliats o per als alemanys, i que s'havien quedat a viure a la ciutat després de la guerra; gent que només anava i tornava tot el dia recollint informació que després venien a la policia, i tota mena de vividors que esperaven l'oportunitat de robar-te o estafar-te. Si Barcelona no era segura en aquells anys, no era per les bales dels anarquistes, com volien fer creure, t'ho puc assegurar. Era un mullader de pelatges, un riu de gent de totes les classes i intencions imaginables que feien de la vida al carrer un repte a cada moment. A mi m'agradava, no et pensis, i poc creia jo que trobaria a faltar el bullici per acabar morint en una rasa com aquesta, plena de silenci i solitud. I encara bo que et tinc a tu aquí aquesta nit.

El 52 ens va deixar a prop de la Model. El sol encara escalfava una mica quan et tocava i resultava agradable. Per això vam caminar sense pressa uns minuts fins al lllindar de la presó. El Layret va faltar les crosses i es quedà mirant un moment la porta coronada amb un arc de mitja volta, amb la gran torre al fons que es veia a dalt de tot. Als costats hi havia les dues garites dels policies de l'entrada, que feien guàrdia com els dos fanals que t'escortaven en passar al pati.

Recordo que el Layret em va dir:

—No oblidis mai el soroll que fan les portes de ferro en tancar-se aquí dins. —Va descansar un instant i observà els cinc escuts que decoraven la façana—. I prega sempre per sentir-lo en marxar.

—La conec, aquesta fressa. No s'oblidi que vaig ser guàrdia molt de temps.

—No ho oblidó, és clar que no, però paga la pena tenir-ho ben present quan travesses aquest lllindar.

No vaig saber si era tan sols un comentari per trencar el silenci o si tenia por de sentir algun dia el soroll de la porta metàl·lica des de dins d'una cel·la. No em tinc per un covard, ans al contrari, però ell encara era més valent que jo. Sempre l'hi vaig reconèixer. És fàcil ser-ho quan tens poder, quan ets fort, quan estàs segur que guanyaràs. El mèrit de veritat està en la valentia del qui sap que està en inferioritat. El Layret no reculava mai, tot i la seva imatge de fragilitat. El coratge no està en els músculs, està en la voluntat. I la seva no tenia límits. Sí, és cert, també li havia vist temor als ulls alguna vegada, però no era per ell, sinó pels qui l'envoltaven. Superava els moments d'incertesa amb determinació. I en sortia més fort. Si et quedes privat de les cames als dos anys, si l'única companyia amb qui pots comptar i l'únic amb qui pots

jugar és el teu germà Eduard, si no has sortit de casa fins als setze, si saps que tota la vida hauràs de dependre d'aquells dos puntals de fusta, si malgrat tot això te n'has acabat sortint, què et pot aturar?

Es va acreditar com a lletrat a la segona porta. Tot-hom el coneixia, però era el tràmit i el fèiem cada dia des del 20 de novembre d'aquell any 1920 que l'Anido havia tirat la xarxa i havia pescat arrossegant tot el que trobava. Nou dies feia que cada matí anàvem a visitar els detinguts. Ell pensava continuar sense defallir, fins que els aconseguís la llibertat. En travessar el reixat que donava pas a les galeries, tres guàrdies van fer mofa del Layret. Un d'ells feu un comentari bo i baix, que no vam poder sentir, mentre li mirava les cames i els altres van riure com micos de repetició. L'advocat es va girar amb lentitud, es quedà recolzat en la crossa esquerra, com sempre feia, i amb la mà dreta es va gratar la barba. Va girar el cos cap als uniformats i, bellugant les cames com dos fideus bullits, va acostar-s'hi. Els altres van callar. El ferro de suport que portava a les cames, sota els pantalons, va picar tres vegades contra terra. El soroll metàl·lic li va obrir pas com la corneta d'un batalló. Es quedà a dos pams de les gorres, les porres i les insígnies. Els mirà amb aquells ulls tan grossos que tenia i va assenyalar el del mig amb l'índex de la mà dreta.

—Com està el seu cosí, senyor Giménez? Estava a punt de ser pare quan el vaig treure dels jutjats sense càrrecs. I això que hi havia entrat ben emmanillat. Ja l'ha fet tiet, senyor Giménez?

Les paraules li van sortir naturals, sense pressa, amb la veu metàl·lica que sabia posar quan parlava. No hi havia cap vestigi d'amenaça, només un deix de fermesa, però l'altre va sentir com el travessava. Les expressions de les

cares van canviar. Ja no eren de burla. Els altres dos agents el van mirar i el senyor Giménez va girar cua i va obrir la reixa que donava a la sisena galeria. Els vaig llegir la por als ulls, als guàrdies. Ells sí que en tenien. Sabien qui era el Francesc Layret i el que feia. T'ho explico perquè vegis el respecte que inspirava, tot i la seva invallidesa.

Vam arribar a la sala de visita. Per ordres directes del Martínez Anido, als detinguts governatius no els havien posat en cel·les individuals a la cinquena galeria, sinó amb els presos comuns. Un escarni per duplicat. El Layret, en condició del seu advocat, els podia veure en una sala privada.

Primer ens van portar el Lluís Companys. Jo vaig esperar dret en un cantó de l'estança, en una mitja foscor. El periodista feia ulleres, anava despentinat i tenia pene llons als dits. L'americana i els pantalons que portava quan l'havien detingut la setmana abans estaven plens d'arrugues.

—Com estàs, Lluís, amic meu? —La veu li va sonar fluixa, però neta i decidida.

—Em tracten bé. No ens han portat al Ritz, prou bé que ho saps. Com està la Mercè?

—He fet una instància perquè et pugui tornar a veure. No s'hi poden negar, és la teva dona.

—Poden fer el que els peti, Cisco, no hi ha llei que valgui amb l'Anido, no respecta res, la llei és ell.

—Fins i tot una bèstia... —Va callar en veure que el Companys aixecava la mirada cap a la porta, on hi havia un guàrdia ben atent a la conversa—. Ho faré, no t'amoïnis.

—Cuida-la mentre jo soc aquí. Ja sé que t'ho demano cada dia, però ho deu estar passant ben malament.

—Com si fos la meva dona, ho faré. —L'advocat es va passar el palmell per la barba—. Et sents segur, amb els comuns?

—No les tinc totes. Qualsevol d'ells podria ser del Lliure. O de la banda de K, o cobrar de ves a saber qui. —Va fer que no amb el cap mentre ho deia.

—Però també n'hi ha molts dels sindicats únics. Ells saben qui ets i evitaran que se t'acostin els del Lliure. El Seguí m'ho va dir.

—Hi ha molt de boig. I molt de necessitat d'unes bones cent pessetes.

—Demanaré al Salvador que els seus no et perdin de vista en cap moment. També he exigit que us passin a la galeria dels polítics, com diu el reglament.

—No passo por per mi, Cisco, és la Mercè i la canalla que em preocupen. —Es va fregar les mans per fer-se passar el fred i calmar els nervis—. Com està el tema? Tens novetats?

No calia dir quin tema era, tots tres ho sabíem. Jo també, és clar, havia estat en totes les reunions, als sopars a Sepúlveda 95, i al Palace, a Madrid. I havia pres notes de l'article que volia escriure mentre viatjàvem en tren de Madrid a Saragossa. Però ningú més ho podia saber. Ni tan sols sospitar. I a la Model hi havia orelles molt ben pagades per no deixar escapar cap detall que pogués interessar a l'Anido o al seu esbirro, l'Arlegui, que manava la policia com hauria pogut manar un ramat de cabres.

—Hem fet un pas més.

—Què vol dir, quantes cartes tens?

—Dues manilles i un cavall —va respondre el Layret fent servir la terminologia de la botifarra, a què havien jugat de joves.

—Dues manilles i un cavall? —va repetir el Companys—. Anem bé, doncs.

—Demà podria tenir totes les manilles. M'ho confirmaran.

—Sabadell o Barcelona? —va preguntar el regidor Companys en to de misteri.

—Demà a la tarda se sabrà, però compto segur amb el Vallès.

Es van quedar un moment en silenci. Les mirades significaven més que les paraules. Des del meu racó vaig entendre que ja s'havien dit tot el que s'havien de dir. Vaig mirar el guàrdia de la porta. No havia entès res, em va semblar. Aquells dos homes excepcionals es van aixecar i es van fer una abraçada, com cada dia que havíem fet la visita a la Model. No eren només amics. Ni només correligionaris o aliats polítics. Compartien moltes més coses, i el Lluís sempre parava atenció al Layret com no ho hauria fet ni amb un germà gran o un pare.

—La Mercè, Cisco, la Mercè —va dir el periodista mentre el treien de la sala—, és ella qui ara necessita més atenció. I tu. Tu també t'has de cuidar, que no t'agafin desprevingut.

—Va, «pajarito», que ja saps que no ho deixo de fer mai.

El Companys va fer una ganyota, però no va dir res més. Havia renunciat a intentar convèncer els seus amics que no li diguessin així. Sabia que, com més es queixava, més l'hi deien. Li havien tret el malnom després d'un míting a la plaça de toros de la Barceloneta, on havia estat brillant i l'havien aplaudit com mai. I ja li havia quedat el «pajarito», que tan poca gràcia li feia.

Comença a fer fred. A les trinxeres sempre fa fred, no trobes? I, a més, s'acosta l'hivern. També podria ser la

por. Et sents protegit mentre l'enemic és lluny. Sota terra estàs segur si no venen, però quan arriben és una rateira. La nit abans de la batalla no puc dormir. Ni puc deixar d'imaginar el moment en què tot es reduirà tan sols a matar o morir.